

Foto: Tao Lytzen

Prisen er høj – selv uden moms

Ib Grønbech, modtager af Modersmål-Prisen 2024

Et sprog har værdi, fordi det repræsenterer folks kultur og historie, uanset om det er et rigsmål og tales på Christiansborg eller en dialekt og tales i Børglum.

Som barn betaler man en uhyre høj pris, når man ikke får lov at bruge sit modersmål, eller når det bliver brugt i en politisk magtkamp. Det er der her i bladet mange eksempler på fra både ind- og udland. Det er heldigvis ved at ændre sig, og det er rart at se Modersmål-Selskabet sætte fokus på det og favne så bredt.

Børnebøgerne på forskellige dialekter, som der heldigvis er endnu flere på vej af, er et bidrag til denne sproglige bevidsthed og udvikling. De giver os bedste-forældre en enestående mulighed for at give historien

videre til vores børnebørn, som synes, at det er spændende at lære nye og lidt anderledes ord. Det gør fremtidens sprogbrugere nysgerrige, giver dem lyst til at læse og stimulerer deres interesse for sproglig kreativitet. Det er jeg stolt over at være en del af, og jeg er meget beæret over, at der sættes pris på mit virke for sproget, når **jeg får overrakt Modersmål-Prisen på Vendsyssel Teater i Hjørring den 14. august kl. 16:30**, hvor alle er velkomne. Og mon ikke også jeg tager min guitar med!

Modersmål-Selskabets bestyrelse

- Leder Christian Munk
leder@modersmaalselskabet.dk
- Viceleder & webmaster Nikolai Sandbeck
webmaster@modersmaalselskabet.dk
- Redaktionssekretær Michael Bach Ipsen
red@modersmaalselskabet.dk
- Ingrid Carlsen
- Ulla Weinreich
- Svend Nielsen
- Torben Arboe
- Tijana Vujadinović
- Mikael Fabrin

Suppleanter

- Alex Speed Kjeldsen
- Christopher Morgenstjerne

Adresse

Modersmål-Selskabet

% Christian Munk
Portlandsvej 40, 1.
2300 København S

Tlf.: 21 860 864

CVR-nr.: 76824215

sek@modersmaalselskabet.dk

Kontingent og betaling

250 kr. pr. år. Portotillæg udland: 150 kr.

MobilePay: 35556

Reg.nr. 9570 kontonr. 667 6901

SWIFT/BIC: DABADKKK

IBAN: DK8030000006676901

Betalingsservice

PBS-nr. 09525351, debitorgr.: 00001

Kundenr. = medlemsnr. (4 cifre)

Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet har til formål at virke for bevarelse og udvikling af modersmålet som en grundlæggende forudsætning for dansk kultur og folkestyre. Dette tilstræbes ved:

- At vække forståelse for betydningen af en klar, udtryksfuld og varieret anvendelse af sproget i tale og skrift – med respekt for dialekterne.
- At formidle kendskab til forskning og uddannelse vedrørende det danske sprog.

Sprog & Samfund

Modersmål-Selskabets medlemsblad, *Sprog & Samfund*, udkommer fire gange årligt. Artiklerne tegner ikke nødvendigvis selskabets holdning.

Eftertryk er tilladt med kildeangivelse.

Redaktion

Christian Munk
Ulla Weinreich
Michael Bach Ipsen
Mikael Fabrin

Ansvarshavende redaktør

Michael Bach Ipsen
red@modersmaalselskabet.dk

Layout

Christian Munk

ISSN

ISSN 0108-433X (trykt udgave)

ISSN 2246-4212 (PDF)

Juni 2024 (42. årgang nr. 2)

Svensk sprogpris til dataloger

Universitetskurser på modersmålet giver markant bedre resultater.

For ca. 15 år siden blev professorerne ved datalogi på KTH, det tekniske universitet i Stockholm, pålagt at undervise kandidatstuderende udelukkende på engelsk, selvom forskere på området påpegede, at både undervisning og indlæring ville lide under ikke at finde sted på de impliceredes modersmål.

Der opstod imidlertid en gylden mulighed for at få syn for sagn, da Olle Bälter og kolleger skulle afholde et introduktionskursus i programmering online for en stor gruppe studerende og dermed kunne holde mange andre faktorer såsom underviserne konstante. Bälter oversatte undervisnings- og eksamensmateriale fra engelsk til svensk og inddelte de (svenske) studerende tilfældigt i to grupper. Effekten var til at føle på: På det svensksprogede kursus blev der i gennemsnit svaret rigtigt på 73 % flere eksamensspørgsmål, og frafaldet på det engelsksprogede kursus var 25 % højere.

Foto: Michael Bach Ipsen

Olle Bälter og Viggo Kann fra Kungliga Tekniska högskolan takker for *Språkförsvarets hederspris* i Hartwicksska huset, en af Södermalms ældste bygninger.

Resultaterne vakte opmærksomhed, ikke mindst i udlandet, og har bl.a. ført til, at KTH nu har en fagligt funderet og mere svenskvenlig sprogpolitik, uden at det på nogen måde sker på bekostning af udenlandske forskere og studerende. ■

Årets bog

To udgaver af årets medlemsbog

Årets medlemsbog kan opgraderes til en udgave med hårdt bind og stor skrift for 50 kroner.

Årets medlemsbog er en udtaleordbog, som med IPA-lydskrift beskriver den mest standardnære udtale af dansk. Ud over at være vigtig dokumentation til fremtidens sprogforskere ved at sikre beskrivelsen af samtidens dansk bliver en udtaleordbog, der følger internationale konventioner for lydskrift, et uundværligt værktøj for dem, der skal lære dansk som fremmedsprog. Bogen vil indeholde en grundig vejledning på dansk og engelsk med indføring i danske lyde, hovedregler, systemer, tryktabsforbindelser mv.

Ud over den kompakte udgave i 17×24 cm med blødt bind, som ligner vores tidligere årbøger i udtrykket, udkommer udtaleordbogen også i en stor ud-

gave (A4) med større skrift og hårdt bind. Medlemmer, der for 50 kroner ønsker at opgradere den ordinære medlemsbog til den store udgave, bedes kontakte sekretariatet senest den 1. september. I næste nummer af *Sprog & Samfund* afslører vi mere om bogen og detaljer om udgivelsesreceptionen den 27. november i København. ■

Ruben Schachtenhaufen, Michael Bach Ipsen & Mikael Fabrin: *Dansk udtaleordbog – Contemporary Danish Pronunciation*. ISBN 978-87-93708-24-2/1-95-2. 240/290 kr. hos os. Udsalgspris: 275/325 kr.

Vedholdende vendelbo

Svend Nielsen

Det er ikke en selvfølge at få lov at bruge sit modersmål uden at blive set skævt til. Vi har lovgivning, der siden 1984 har sikret børn modersmålsundervisning, men nu kun i andre EU-staters officielle sprog samt færøsk og grønlandsk.

Foto: Michael Bach Ipsen

Ib Grønbech spiller spontant for gæsterne på restaurant RartSted i Løkken, hvor Ingrid Carlsen og Michael Bach Ipsen fortæller om at oversætte og stave på dialekt.

At få lov at bruge sit modersmål som det mest naturlige i verden var langt fra tilfældet, da Ib Grønbech så dagens lys i Løkken den 21. april 1955. Hans *moders* mål var vendelbomålet, og det blev naturligvis også den bette drengs modersmål, selvom det ifølge Max Weinreich »kun« er en dialekt. »Et sprog er en dialekt med en hær og en flåde,« er han kendt for at citere, og man kan fristes til at tilføje »og med et skriftsprog«, men ikke desto mindre er vendelbomålet lige så meget et nabosprog til rigsdansk, som norsk er det, med egne ord og egen grammatik.

Ib blev drillet med dialekten, for det var alt andet end fint at snakke *buij* ('bondsk') på den tid, men han var vedholdende og stod vagt om sit modersmål:

Han gjorde dialektsang til sin levevej. Det har han ikke altid været ene om, men han er den eneste, der holdt fast i at skrive sange og synge dem på vendelbomålet i flere årtier, hvor næsten ingen andre interesserede sig for det, og han var noget nær den eneste, der sang på dialekt i det hele taget, i årene indtil Rikke Thomsen begyndte at synge på sønderjysk.

Stor indsats for dialekten

For Modersmål-Selskabet er Ib Grønbech ikke noget ubeskrevet blad: Den 11. maj 2019 gav han velgørenhedskoncert på Dronninglund Gymnasium for vores og Vendsyssel-Gildets medlemmer og kunne berette, at han ikke jagter priser – selvom han da en enkelt

gang fik en pris på en carport. Han har også medvirket ved lanceringen af Modersmål-Selskabets med længder bedst sælgende bog, *Mien føst tusi or på wæjlbomol*, da udgivelsen blev markeret på Hjørning Bibliotek den 5. november 2022.

Senest har han medvirket med musik til to af alfabetremserne på lydbogen til *Michaels ABC på wæjlbomol*, der udkommer i september 2024.

I dag er Ib Grønbechs koncerter altid udsolgt, og han har opnået kultstatus blandt de unge i deres jagt på nostalgi over den smule vendelbomål, der stadig kan opsnuses. Og han holder ikke alene liv i et sprog, som har været lige ved at uddø. Ib Grønbech indånder, omsætter og koncentrerer den med vendelbomålet forbundne kultur, ånd og underspilende humor, når han beskriver helt almindelige hverdagssituationer i billeder, så man ikke kan undgå at trække på smilebåndet. Selv siger han:

»Jeg kan ikke sætte mig ned og vedtage, at dette her skal være sjovt. Det ender bare altid med at blive det. Ikke bare fordi publikum forventer det – men fordi det må være min måde at gå til tingene på. Sådan er mit univers, fyldt med mærkelige hændelser og iagttagelser. Men vendelbomålet, som jeg synger på, lægger også meget op til det. Det åbner i sig selv for noget sjovt. Jeg kunne slet ikke skrive noget tilsvarende på rigsdansk (...) Jeg kan kun skrive sange ud fra noget, som jeg selv har oplevet. Så man kan roligt regne med, at jeg konstant står på lur bag hækken for at følge med i, hvad der foregår. I mine tekster trækker jeg en del på hændelser og stemninger fra min barndom og ungdom. Og i hele min måde at gå til musikken på er jeg nok noget af en nostalgiker.«

Den, der kun tager sjov for sjov ...

Ib Grønbechs sang om »Preben, der skal gå til spil, uanset om Preben vil« og får »nogen på kassen af frøken Lassen« er humoristisk, men også meget alvorlig: »Preben *tøs*, *hajs* spilder hans talenter, hvis han skal sidde og *båw* i nogle tangenter,« så han ender med at brække en finger på sig selv, og »skulle det

ske, at frøken

Lassen ringer, så brækker han da bare nogle andre fingre«. »Preben er *uj* og slet ikke interesseret, for han vil selv bestemme, hvad han vil.« Sangen er et billede på de traumer, det sætter i et barn at blive tvunget til noget ubehageligt, hvad enten det er en »fritidsaktivitet« eller at blive frarøvet sit modersmål.

Ib Grønbech har skrevet tekster og melodier til en lang række danske sangere, bl.a. Birthe Kjær, Brdr. Olsen, Tørfisk, Bjørn & Okay og Kandis. I september hyldes han i teaterkoncerten *Men her går det godt*, der forener hans musikalske univers, humor og lune med teaterummets magi, mens der bag komikken også lurer stof til eftertanke.

Kom og hør!

Efter udgivelsesreceptionen for *Michaels ABC på wæjlbomol* (se side 6) **på Vendsyssel Teater torsdag den 12. september er der generalprøve på teaterkoncerten**, der med skuespil og livemusik fører publikum rundt i Ib Grønbechs sangkatalog. Medlemmer af Modersmål-Selskabet kan indtil den 9. august købe billet til generalprøven for 75 kr. (til ledsagere for 100 kr.) på modersmaalselskabet.dk/butik/medlemskab/teaterbillet samt til de ordinære forestillinger for 245 kr. (normalpris 285 kr.) ved at ringe til billetsalget på 98 92 47 11 (hav medlemsnummer parat).

Med sine tekster på både vendelbomål og rigsdansk står han særligt fremragende vagt om modersmålet og udtrykker sig klart, udtryksfuldt og varieret over for brede kredse. Dette glæder vi os til at præmiere med Modersmål-Prisen 2024, som overrækkes Ib Grønbech på **Vendsyssel Teater onsdag den 14. august kl. 16:30**. Alle er hjerteligt velkomne! ■

ABC på vendelbomål for små og store

Michael Bach Ipsen

Michaels ABC på væjlbomol udkommer fredag den 13. september 2024.

Den enorme interesse for vores bedst sælgende bog *Mien føst tusi or på wæjlbomol* (2022) har vist, at vi mangler bøger til dem, der gerne vil tage de yngste vendelboer med på sproglig opdagelsesrejse i det dialektlandskab, de selv er vokset op i.

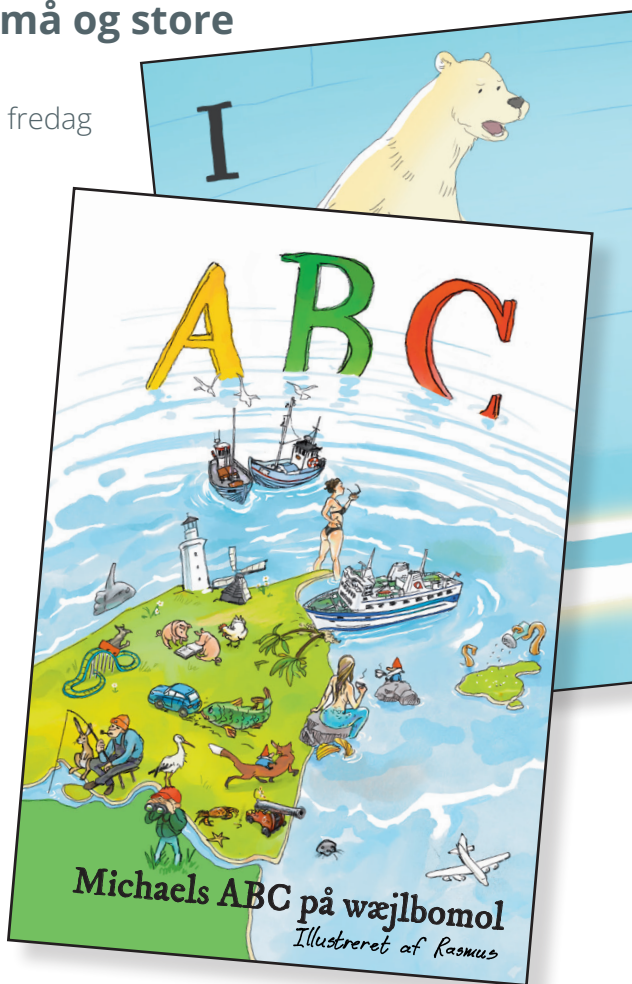
Til en bred aldersgruppe lancerer vi derfor 29 finurlige remser på vendelbomålet med fokus på dialektord og -udtryk og med kærlighed til det nordjyske lune. Flere scener inviterer til samtale i alle aldre om dilemmaer og opførsel i mødet mellem mennesker.

For at også efterkommere i eksil og tilflyttere kan få glæde af bogen, er der oversættelser til både rigsdansk, engelsk og lydskrift. Desuden fås ABC'en som lydbog, hvor to af remserne synges og spilles af Ib Grønbech.

Modersmål-Selskabet inviterer til udgivelsesreception i musiksalen på Vendsyssel Teater i Hjørring torsdag den 12. september kl. 16:00 med oplæsning og foredrag om bogens tilblivelse, skildringen af vendelbomålets humor og overvejelserne bag sprogbrug og stavning.

Kl. 19:30 efter udgivelsesreceptionen er der generalprøve på teaterstykket *Men her går det godt – Ib Grønbech teaterkoncert*, der med skuespil og livemusik fører publikum rundt i Ib Grønbechs sangkatalog (se side 5).

Udgivelsen fejres på selve udgivelsesdagen med oplæsning og sang på Sæby Friskole – Vær og lær fredag den 13. september kl. 10-11.

Michael Bach Ipsen (forfatter) & Rasmus Damsgaard (illustrator):
Michaels ABC på wæjlbomol (ABC på vendelbomål).
 København: Modersmål-Selskabet, 2024.
 ISBN 978-87-93708-65-5. 76 sider. 200 kr.
 Lydbog: 20. september.
 ISBN 978-87-93708-64-8. 14 min. 100 kr.

Arrangementet på teateret er målrettet store børn og voksne, og arrangementet i Sæby er målrettet børn, men alle aldre er varmt velkomne begge steder. Bogen kan købes ved begge arrangementer samt i Danmarks ældste boghandel, Betty Mogensens Boghandel i Hjørring, hvor der er mulighed for at få den signeret lørdag den 14. september kl. 10-12. ■

Oste sku Ole å fang i oel,
men i Woon dar rye egen omnibus,
så huj mat lown onklu gammel Opel
- kan tjerri te Olback me wifins.
Huj war så suljen å hae waje selj.
Woo, dej rogt, å olli rentj owerup,
så roje oel, der war ålty, huj o,
å huj tor fjer å olli å me i kluq.

Ijaes wil I intj i sang,
Imors wil I intj op ijen.
I iglon sowwer wi om natten!

Nej, wi goer jo i hij,
nar dar er is å wentertig,
for så er hwijlen prakken ower is.

Ulrik i Ugthj er uij,
drutter runj diente kamuflere me huj
for å sic, hwem dar goer ner hans gruj.
Men Ulrik er intj hielt så snuw,
for huj hår gwul reflekswest å low,
å nar så oss' hujji sajer «wuw»,
er Ulrik så waje kamuflere!

M

Marta, dej måwe måw,
mener intj, ma behowwer å råw,
nar måwewigern gratter å måwer,
for hwes ma sku råw,
hwar gāng men er måwe,
ku ma liss jaen ha wat en råw.

På feltarbejde i Felsted

Charlotte S. Bilde & Geertje Graehn, BA-studerende i lingvistik, Aarhus Universitet

Et unikt træk ved østsønderjysk lever stadig.

Sønderjyderne elsker »æ sproch«, som sønderjysk kaldes af sine talere. Det var derfor ikke svært at få sønderjyder til at tale sønderjysk på de optagelser, som vi to spirende sprogforskere lavede i Felsted i Østsønderjylland i efteråret 2023.

Der er ganske vist en diskurs i Danmark om, at dialekterne dør ud, men dette lader ikke til at være tilfældet i Sønderjylland, eller i det mindste ikke i lige så stor grad som andre steder i landet. Jo tættere man kommer på grænsen, desto mere snakkes der sønderjysk, især i de mindre byer og på landet. Og dem, der som unge flytter væk fra hjemstavnen, er glade for at møde en anden sønderjyde »i eksil«, som de kan tale deres modersmål med.

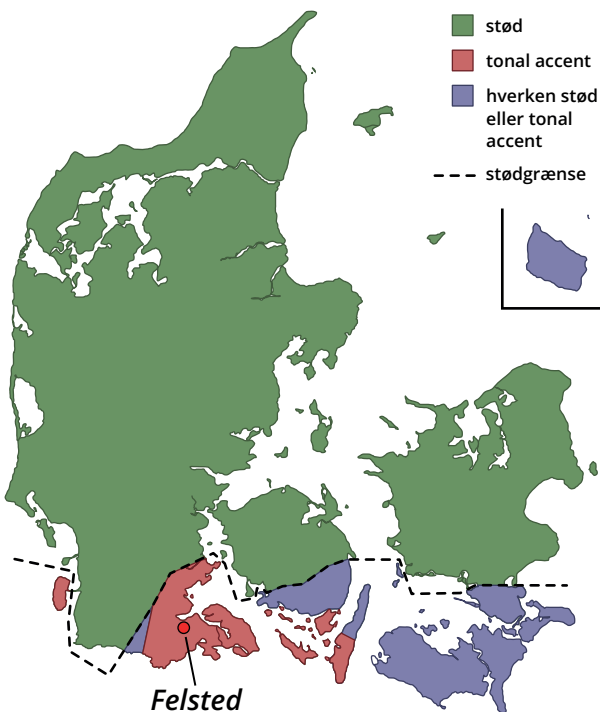
Sønderjysk identitet

En af grundene til, at sønderjyderne holder ved deres dialekt, er egnens historie. Sproget blev brugt som markør på dansk identitet under stridighederne om Sønderjylland/Slesvig og var særdeles vigtigt for de dansksindede sønderjyder mellem 1864-1920, hvor Sønderjylland/Nordslesvig var en del af Preussen. Det var også dengang, Det Sønderjyske Kaffebord opstod. Kagekulturen lever stadig; det var mere end tydeligt ved vores feltarbejde, hvor vi blev budt på kaffe og kager i mange hjem. Og Charlotte, som kommer fra Midtjylland, lærte hurtigt, at man ikke må sige nej, selvom det resulterer i, at man ikke kan sove om natten på grund af for meget koffein og sukker.

Vi var så heldige at have fundet 10 motiverede deltagere til vores studie. Vores deltagere havde et aldersspænd på 24 til 85 år, hvilket gav en bred vifte af fortællinger om deltagernes personlige holdninger til sønderjysk og deres brug af dialekten i hverdagen. Men den sociokulturelle vinkel på sproget var ikke projektets hovedfokus. Vores primære mål var at finde ud af, om der stadig findes tonale accenter på felstedsmål.

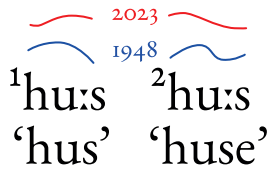
Hvad er tonale accenter?

Tonale accenter betyder, at man bruger toneleje for at skelne mellem ord, der ellers lyder helt ens. Et eksempel er ordene *bus* og *buse*, der på felstedsmål begge to udtales *bus*. Forskellen på felstedsmål er, at *bus* i ental har en stigende tone (lidt ligesom ved et spørgsmål), mens *bus* i flertal har en faldende tone. Den stigende tone kaldes for accent 1, den faldende tone kaldes for accent 2. Der er forskel i de tonale accenter ved mange ental-flertals-par, men også ved andre ordpar såsom *port* (accent 1) og *pote* (accent 2), der begge udtales *poot*.

Felsteds placering i det danske dialektlandskab.

Tonale accenter findes ikke på rigsdansk, men de findes på nabosprogene svensk og norsk og er førhen blevet beskrevet i Østsjælland og på Rømø. De seneste af disse studier er fra 1940'erne og 1950'erne, så ingen vidste, om de tonale accenter stadig fandtes i Sønderjylland. Vores nye data, indsamlet i Felsted, viser tydeligt, at de tonale accenter stadig findes på dialekten, både hos de ældre og de yngre talere.

Accenternes tonegang i 1948 og 2023 som kurver.

Ændringer i dialekten gennem tiden

De tonale accenter, som vi fandt på felstedsmål, er ikke præcis de samme, som blev beskrevet i tidligere studier. Der er sket nogle små men vigtige forandringer: Accent 2 har før været dynamisk – en høj tone, så et fald og så en stigning til en høj tone igen. Denne sidste høje tone er forsvundet. Ligeledes bliver vokaler og konsonanter i slutningen af ord ikke forlænget

ved accent 2, som de gjorde før i tiden. Forskellen mellem de to tonale accenter i dag ligger altså hovedsageligt i, om tonen er stigende eller faldende.

Tonale accenter er et unikt træk ved den østsjællandske dialekt, og det er derfor spændende, at de stadig findes, og at de ser ud til at forandre sig med tiden. Det har førhen været svært at lave præcise optagelser af tale, så der findes ikke meget forskning om, hvordan tonale accenter ændrer sig. Felsted er et godt sted at forske videre på dette emne, da der er beskrivelser af dialekten fra 1897, fra 1948 og nu også fra 2023. Hvem ved, hvad der er sket med felstedmålets tonale accenter om 50 eller 100 år?

At en dialekt ændrer sig, er ikke bare spændende for sprogforskere, det er også et tegn på dialektens vitalitet. Så næste gang nogen siger, at dialekterne dør ud i Danmark, kan du fortælle dem, at det i hvert fald ikke gælder for sønderjysk! ■

Sønderjysk	Rigsdansk	Sønderjysk	Rigsdansk	Sønderjysk	Rigsdansk	Sønderjysk	Rigsdansk
baws	bukser	glant	godt	moch	møg	sinne	stille, rolig
bom	slik	gråsse	gråspurv	mojn	goddag, farvel	skaf	skab
brøtort	rugbrødslagkage	gømmel	gennem	mut	kys	snutte	næavis
bul	bold	halsduch	halstørklæde	møts	kasket	strenng	streng, træls
butтелиw	mave	hansbe	ribs	nawe	noget	træesk	træsko
bælle	maveskind, hud	jubas	gavtyv	oltins	altid	tyt	pose
bæwl	bøvl	kaach	kage	omveen	omvendt	tøs	synes
efel	æble	katøffel	kartoffel	pot	gryde	vinne	vindue
ettemæe	eftermiddag	kjæw	ked af det	pusse	hjemmesko	vos	os
faklue	karklud	kyt	kaste	påmle	boller	æ knajte	knægtene, drengene
galt	meget	kørbes	gnæskar	ræw	næv, røv	æ knust	endeskiven
gaf	gab, hul	langs	afsted, i byen	sajs	seks	æ piche	pigerne
gjæf	gå, bjæffe	makke	skør	saws	saks, sows		

Sønderjysk	Rigsdansk	Sønderjysk	Rigsdansk
Kyt æ bul	Kast bolden	Så nawe moch	Sådan noget møg
Sinne me æ vinne	Stille med vinduet, Tag det roligt	Æ tøs de e strenng	Jeg synes, det er træls
Ska do langs me vos i jawten?	Skal du i byen med os i aften?		

Disse dialektord og -sætninger står på vores dialektkrus på sønderjysk.

Sydslesvigdansk som effektiv sprogbrug – eller hvorfor du kan »vise den drengen« i Sydslesvig

Sabrina Goll, Kiels Universitet

✉ s.goll@isfas.uni-kiel.de

I mit ph.d.-projekt om sydslesvigdansk prøver jeg at finde ud af, hvilke sproglige strukturer der faktisk er stereotyper, og hvilke der bliver brugt i virkeligheden, og især hvorfor.

»Sprogforvirring«, »dårligt dansk«, »de unges sprog« – der findes mange betegnelser for det danske sprog i Sydslesvig, og for det meste antyder de, at der er noget forkert ved det. Men hvad er sydslesvigdansk for noget? Det er en sproglig varietet, der bliver brugt af de fleste medlemmer af det danske mindretal, som er bosat i Sydslesvig, den nordligste del af Tyskland. Alle (eller næsten alle) medlemmer af det danske mindretal er tosprogede, og de fleste har tysk som førstesprog og dansk som (tidligt) andetsprog, som de tilegner sig i de danske uddannelsesinstitutioner i Sydslesvig. Som konsekvens af en lang og intensiv sprogkontakt mellem dansk og tysk er der opstået en helt ny kontaktvarietet. Sydslesvigdansk har været et forskningsobjekt i mange år, men indtil videre har fokus primært været på, hvilken funktion det har (især blandt de unge). Derfor er voksnes sprogbrug i hele Sydslesvig og i alle aldersgrupper stort set udforsket.

Ny undersøgelse

I mit projekt har jeg foretaget en systematisk analyse ud fra et dialektologisk perspektiv af morfosyntaktiske træk i sprogbrugen hos tosprogede i Sydslesvig. Med to spørgeskemaer og i alt 56 spørgsmål bad jeg personer fra Sydslesvig, der taler dansk, om at svare på spørgsmål vedrørende 25 sproglige træk. På grund af den udbredte kritik af sydslesvigdansk måtte jeg dog modificere min metode: I stedet for i sådanne undersøgelser at spørge, hvad de selv ville sige, blev mine deltagere bedt om at angive, hvad de – som dansktalende sydslesvigere – forventede af en anden

person fra Sydslesvig, der taler dansk. Alt i alt deltog 157 personer fra hele Sydslesvig, fra Flensborg ned til Kiel, fra Husum over til Kappeln.

Resultater

Målet var at finde ud af, hvilke strukturer der definitivt bliver brugt i sydslesvigdansk, og hvilke der kun er stereotyper. Men på grund af den store heterogenitet inden for talergruppen fandt jeg kun frem til tendenser, og det var derfor ikke muligt at udarbejde en fuldstændig »sydslesvigdansk grammatik«. Derimod fandt jeg noget meget interessant: Mine data understøtter teorien opstået i den internationale sprogkontaktforskning om, at sprogbrugere ikke bearbejder deres sprog kognitivt i to (eller flere) separate systemer, men i ét enkelt system, der indeholder både ikke-sprogspecifikke strukturer og strukturer, der er ens i alle de sprog, de taler.

Præference for ikke-sprogspecifikke konstruktioner

Betragt dette eksempel: En sydslesviger, der taler dansk som andetsprog og tysk som førstesprog, kan f.eks. sige *Anna zeigt dem Jungen den Ball* på helt almindeligt standardtysk. På dansk kunne personen sige netop det samme: *Anna viser drengen bolden*. Uanset sproget er taleren nødt til at have fire led med i sætningen, (1) en person/agent (*Anna*), (2) verbet (*viser/zeigt*), (3) en modtager (*drengen/dem Jungen*), og (4) noget, der vises (*bolden/den Ball*). Rækkefølgen i dette eksempel er endda den samme: Nogen *viser/zeigt* modtageren noget. Denne konstruk-

Udsnit af et kort over Sønderjylland (Slesvig). Kilde: *Træk af Danskhedens Historie i Sønderjylland*, bind 2 (1918).

tion er således identisk på tværs af sprogene – en ikke-sprogspecifik konstruktion. På dansk kan man derimod også sige *Anna viser bolden til drengen*, med præpositionen *til*, som dermed er sprogspecifik for dansk.

Mine data viser en præference for ikke-sprogspecifikke konstruktioner: 44,4 % af deltagerne forventer en ordstilling, der er identisk i begge sprog; kun 20,1 % vælger en sætning med *til*, der genkendes som typisk dansk (og som vælges meget mindre i mit forsøg end på standarddansk), og ingen vælger en helt anden ordstilling, såsom *Anna viser bolden drengen*.

Men hvad med sætningen *Anna zeigt ihn dem Jungen*, hvor *bolden* er udtrykt som pronomen og på tysk rykker hen foran modtageren? På dansk er der faktisk to muligheder, der afviger fra tysk: Enten *Anna viser drengen den* eller mere populært *Anna viser den til drengen*. I dette tilfælde findes der ingen direkte oversættelse, der er ens på dansk og tysk. Men det, som tosprogede personer kan se, er, at ved *Anna zeigt ihn dem Jungen* og *Anna viser den til drengen* er rækkefølgen af de forskellige led den samme, selvom de afbrydes af *til* på dansk. Og det afspejles også i mine data, hvor 5,6 % vælger en innovativ ordstilling, der ligner den tyske ordstilling *Anna viser den drengen*, men den foretrukne konstruktion her – i modsætning til sætningen ovenfor – er en *til*-konstruktion valgt af 69,4 %. Det tyder på, at talerne bruger forskellige konstruktioner på deres to sprog, men at

konstruktionerne alligevel hænger sammen kognitivt, fordi talerne foretrækker varianter med samme ordstilling: *Anna viser/zeigt den/ihn (til) drengen/dem Jungen*.

Hverken dårligt eller forkert dansk

Mit studie viser, at tosprogede sydslesvigere foretrækker strukturer, der er ens eller i det mindste ligner hinanden i de to sprog. I det første eksempel foretrækker de en konstruktion, der er identisk i begge sprog, og dermed følger en kognitiv forenkling ved at undgå den sprogspecifikke danske struktur med *til*. I det andet eksempel foretrækker de derimod netop *til*-konstruktionen. Dette hænger sammen med, at i denne konstruktion har alle led den samme rækkefølge på både tysk og dansk. Alt i alt viser det altså, at konstruktioner, som findes i begge sprog, foretrækkes. Og denne tendens findes ved næsten alle de træk, jeg har undersøgt.

Sydslesvigdansk er altså ikke »dårligt« eller »forkert dansk«, men simpelthen en effektiv sprogbrug, der er tilpasset de kognitive forudsætninger, som alle tosprogede har. Og siden de ikke kun er individer, der er tosprogede, men en stor gruppe med den samme sprogkonstellation, er der ingen grund til at forblive ved det ene eller det andet sprog, for det er simpelthen nemmest at bruge de strukturer, der allerede findes i begge sprog – som et udtryk for sprogekonomi. ■

Nye sproglomster opstår – andre uddør

Mikael Fabrin

Ord er som blomster. På et tidspunkt kan de begynde at falme og blive skrøbelige.

Ord kan ligesom blomster godt blive lidt slidte i kanten, når de er gået fra mund til mund i en årrække. Flere og flere af os snubber endelser af, og til sidst hører man dem ikke længere, og der opstår desuden hele tiden varianter af ordene. Og den skæbne overgår ikke blot ord, men også grammatiske fænomener som ordstilling i en sætning.

Lingvister som botanikere

Det sker også, at der opstår nye sprogvarianter på samme vis, som der fra tid til anden opstår nye plantearter. Nogle, der især synes, at sproglig variation er et spændende felt, er lingvister, som med et åbent sind begiver sig ud blandt folk og dokumenterer sprogets variation.

En sådan fordomsfri holdning kendetegner bl.a. sprogforsker Ditte Zachariassen, ph.d. i lingvistik ved Aarhus Universitet, hvor hun forsker i sociolekter og dialekter. I de senere år har hun beskæftiget sig med en særlig sociolekt, hun mener er opstået i den vestlige del af Aarhus (se *Dialekter i rigt mål*, 2019).

Nye sproglomster i Aarhus Vest?

De seneste år har Ditte Zachariassen undersøgt sociolekter og etnolekter i det vestlige Aarhus. I modsætning til sine kolleger, der har lagt vægt på, at variationerne i udtale og grammatik er knyttet til bestemte etniske grupper, har hun opdaget, at den særlige dialekt, der er udbredt i hele Aarhus Vest, nu også bruges af etniske danskere.

Hun har derfor valgt at betegne denne sprogvariant som en bydialekt i stedet for en sociolekt eller etnolekt. Som led i sine undersøgelser har Zachariassen udstyret sine deltagere med en diktafon. De har så selv optaget deres samtaler i uformelle hverdags-

situationer, enten i skolen eller på arbejdet, eller når de har været sammen med venner. Hun har dog også benyttet sig af sociolingvistiske interviews.

Hvordan adskiller bydialekten sig fra aarhusiansk, som er regionalsproget i området? Faktisk ikke ret meget. Rundt regnet er der 99 % overlap mellem aarhusiansk og bydialekten i Aarhus Vest. Det er især ledstillingen, som har fanget Ditte Zachariassens opmærksomhed:

1. *Jeg ringede til banken i år*
2. *I år ringede jeg til banken*
3. *I år der ringede jeg til banken*
kan desuden siges som:
4. *I år jeg ringede til banken.*

Lingoblog.dk (Ditte Zachariassen)

Ovenstående sætninger 1-3 følger almindelig dansk ordstilling med verbalet i andet felt (også kaldet V2-reglen). I sætning 2 er første felt optaget af et tidsadverbial, så subjektet rykker fra første til tredje felt. Det kaldes i grammatikken for inversion. Men sætning 4 adskiller sig ved, at ordstillingen ikke kræver inversion og bryder V2-reglen. Nogle vil hævde, at det er sjusk med sproget, men efter at have sammenlignet mange samtaler fra forskellige situationer har Ditte Zachariassen opdaget et mønster. Hun hælder til den teori, at ordstillingen i sætning 4 er en måde at udpege det vigtigste i sætningen på.

Man skal ikke være for hurtig til at affærdige sætning 4 som dårligt dansk. Nogle forskere mener, at der er forskel på den grammatik, vi benytter på skrift, og den, vi bruger i almindelig tale. På Institut for Kommunikation og Kultur på Aarhus Universitet arbejder nogle lingvister netop ud fra den teori: I talesprog er vi tilsyneladende tilbøjelige

til at se bort fra de grammatiske regler, vi har lært i skolen, for at fremhæve det vigtigste, vi vil sige. På samtalegrammatik.dk fremhæves et eksempel om brugen af helsætningsordstilling i en ledsætning. Hvad forstår vi ved en helsætning og ledsætning?

Eksempel:

Helsætning *Hans var træt af bøger, fordi han ikke kunne læse.*

Ledsætning *Hans var træt af bøger, fordi han ikke kunne læse.*

Talesprog *Hans var træt af bøger, fordi han kunne **ikke** læse.*

Læg mærke til adverbialet *ikke* i den markerede ledsætning. Det står mellem subjektet *han* og verbalet *kunne*. Det regnes for korrekt ordstilling. Men i de fleste tilfælde bytter vi om på adverbialet og verbalet i en ledsætning, når vi taler med andre. Derved forvandler vi ledsætningen til en helsætning. Forskerne på samtalegrammatik.dk siger: »Vores studier af *fordi*-yringer viser, at folk typisk lader *fordi* følge af en helsætning. For at sætte tal på, blev *fordi* fulgt af helsætningsordstilling i 80-93,1 % af de tilfælde, hvor man kan skelne mellem helsætningsordstilling og ledsætningsordstilling.«

Hvorfor bruger folk *fordi* fulgt af en helsætningsordstilling i så mange tilfælde? Forskerne forklarer: »Når man således lader *fordi* følge af helsætningsordstilling, kan det være udtryk for, at man fremhæver det, der kommer efter *fordi*.«

Multikultur eller monokultur

Formålet med denne gennemgang er at vise, hvordan videnskab kan bidrage med viden i en til tider heftig debat om sprog. De, der anklager multikulturelle for at sjuske med sproget, glemmer, at de tit selv snubber endelser af og undlader at udtale lyde. Det er paradoksalt grunden til, at man tydeligt kan høre, om nogle er ved at lære dansk. De reducerer nemlig ikke endelserne de rigtige steder, hvor modersmåls-talende gør det. Desuden er vi tilbøjelige til at tage os grammatiske friheder, når vi ønsker at fremhæve en pointe i en samtale. Sprog er levende og udvikler sig. En gang imellem krydsbestøver sprogvarianterne hinanden, og der opstår nye sprogblomster.

Folk bekymrer sig over den triste monokultur, der præger det danske landskab. Og man søger gennem forskellige genopretningstiltag at genskabe den oprindelige biodiversitet. Ville det ikke være sørgeligt, hvis der bredte sig en sproglig monokultur, og de mange såkaldte sprogblomster uddøde? ■

Foto: PickPik.com

»Wie heißt du?«, sagte du
Sprog & Samfund 2024 nr. 2 13
Was für eine süße, sanfte

Har du tilpasset dit modersmål i dag?

Philip Thinggaard, *tolk og cand.mag. i sprogpsykologi*

Om sprogfaget *Dansk som andetsprog for danskere*.

Udenlandske lægers dansk-kundskaber blev for nylig sat under lup i dagbladet Jydsk-Vestkysten. Dansktalende patienter var blevet fejlbehandlet, og det danske sprog spillede en skurkerolle. Hvordan læge og patient gik fejl af hinanden, melder artiklerne ikke noget om. Men fremmedsprog og hjemmesprog spillede grangiveligt en nøglerolle. På lederpladsen krævede avisen straks, at de udenlandske læger skulle til at bruge tolk til konsultationer.

Avislæsningen vakte to tanker hos mig. Først den dømmende rygmarvsreaktion à la lederen: Lægerne er nok ikke ordentligt prøvet i dansk. I kampen mod lægemangel er det sendt ud i praksis, overilet og forhastet.

Men straks kom en mere nysgerrig og kulturkritisk tanke: Peger misforståelser mellem udenlandsk læge og dansk patient på en dybere sociolingvistisk udfordring? Næste skridt i vores evolution som multikulturelt samfund kunne måske involvere os selv og vores modersmål. Det er på tide at øve os systematisk i at tilpasse vores modersmål til de sprogmoder, vi har – og fremover får flere af – med de beundringsværdige mennesker, der har kastet sig over at lære dansk.

Gør vi det ikke allerede? Jo, især metasprogligt bevidste danskere, som læser *Sprog & Samfund*. På modersmålet tilpasser vi sprogbrugen, til farmor, til chefen, til håndværkeren og især til børn. Men de færreste gør det i mødet med læreren udefra. Jeg vil derfor benytte lejligheden til at lancere faget *Dansk som andetsprog for danskere*. Det burde være en fol-

kesport i fællesskab at udvikle og bruge et forenklet dansk. Vi kunne se det som et nyt fagsprog.

Fluen på klinik-væggen

Forestil dig at være fluen på væggen til omtalte lægekonsultationer. Fluen sidder der med hvæset pen og en sproglig tjekliste, på jagt efter gebrokkent og uforståeligt dansk talt af udenlandske læger med et weekendkursus i dansk i bagagen. Dom: kaudervælsk!

Men husker fluen også at holde øje og øre med lægens samtalepartner? Tjekke, om modersmålsdanskeren mon lytter åbent og konstruktivt til udlændingens besværede dansk? Taler patienten selv tydeligt og »lørner-venligt« på sit modersmål? Er

vedkommende bevidst om sin dialekt og kigger på samtalepartneren efter tegn på forståelse eller mangel derpå? Gør vi læreren den tjeneste bevidst at pakke mumlen og hurtignakkeri væk for en stund?

En sådan tilpasning kræver øvelse fra sprogværten. Ligesom gammeldanskerne elsker lærerne *Mata-dor*. Her kan de forstå sproget, modsat lettere mumlende danske serier og film af nyere dato. *Dansk som andetsprog for danskere* betyder mere Holger Juul Hansen og mindre Nikolaj Lie Kaas. Bestræbelsen er ikke blot en service til begge parter. Den er et gensidigt integrationsprojekt.

Læreren er et barn på fremmed jord

Der findes mange slags dansk. Selvfølgelig skal læger og andre specialiserede udlændinge lære dansk, hvis jobbet kræver det. Men bør en sproglig service gå den anden vej? Hvilken form for dansk kunne vi som førstesprogsbrugere finde frem for at forstå og interagere effektivt og ligeværdigt med nye medborgere? I tilfældet udenlandske læger er det jo den dansktalende patient, der har brug for ydelsen udefra.

Sprogmoder med dansk-lørnerne kræver, at vi løfter blikket og kigger indad. Det vil sige forestille sig, at man selv skulle lære et sprog som netop det danske. Dernæst undersøge sit eget sprogbrug, sin udtale, sit ordvalg. Vi tilpasser allerede sproget, især over for børn. Men det foregår nærmest ubevidst. I mødet med voksne lærere er tilpasningen anderledes bevidst. Og ikke mindst er den fonetisk, hvor den over for børn oftest er leksikalsk. Børn forstår jo godt udtalen, men de mangler ordforrådet. Sprogligt set er en voksen lærer tilbage i barndommen, og børn kan som bekendt ikke klare sig selv.

Til kamp mod hjemmeblindhed

Dansk som andetsprog for danskere kan synes irrelevant for os. Men i dagens mangesproglige danske landskab har vi en blind vinkel på modersmålet som det fremmedsprog, det også er. Naturligt nok, for vi har jo ikke selv lært det som fremmedsprog. Det nye

fag kan ikke alene blive et sprogligt dannelsesprojekt. Det kan hitte ude ved middagsbordene.

Jeg vil ikke begive mig ud i fagets indhold. Men målet er klart: At blive i stand til at se og praktisere vores førstesprog, som var det et andetsprog. Vejen derhen: At skabe indlevelse i og åbenhed over for, hvordan førstesproget mon lyder, læses og tales, når andre møder det som fremmedsprog.

Skal der sættes systematisk ind, det være sig med kampagner eller (ud)dannelsesforløb, så bør danskkyndige og metasprogligt erfarne udlændinge være centrale rådgivere. De har selv taget turen. De har ikke samme begrænsede udsyn. Snarere har de et glasklart indsyn ind til det danske sprog, som de også holder af.

Og nu vi er ved begrænset udsyn, så ville en konsulent måske påpege, at vi er blevet hjemmeblinde her i sprogvirksomheden Danmark. På **sproget.dk** dateres begrebet *hjemmeblind* til 1992 og defineres som »så fortløbig med de daglige rutiner eller omgivelser at man ikke længere kan se hvad der er godt og skidt« og supplerende »som ikke længere er opmærksom på skavanker i det nære miljø, og som eventuelt overvurderer dette«, det nære miljø altså. Så som det første skal vi tage et skridt til siden eller flyve en tur op i den sproglige drone og se det hele lidt oppefra.

Frisk luft til modersmålet

Vi bør opøve en lærer-venlig udgave af dagligsproget. Der er mere på spil end sprognørderi. I selskab med de kære udenlandske læger fra JyskeVestkysten-artiklerne kan vi hoppe op på den helt store klinge og stille spørgsmålet: Er en sådan pleje og videreudvikling af modersmålet i virkeligheden et spørgsmål om velfærdsstatens overlevelse? Hvis vi mener det alvorligt med et multikulturelt Danmark, og hvis dem, der mener det knap så meget, også gerne vil lægemangel og anden hjerneflugt til livs, kunne vi med fordel se på og ikke mindst praktisere vores sprog udefra. Vores gamle modersmål fortjener lidt frisk luft og kan sagtens bære det. ■

En grusom historie

Michael Bach Ipsen

Den forældreløse Joseph fra Rwanda fik som 14-årig hjælp til at flygte til England, men blev sendt »tilbage« til Uganda, fordi han ikke havde det rigtige modersmål.

Når asylsager behandles, skal asylansøgerens retssikkerhed tilgodeses, samtidig med at værtslandet med rette forsøger at afdække, om flygtningens fortælling er sandfærdig, og dermed om der er grundlag for asyl. Det sker bl.a. ved at afhøre flygtningen om forhold i hjembyen og fastslå, om vedkommende taler det »rigtige« sprog. Problemet er dog, at sprog billedet i afrikanske ekskolonier er en langt mere speget affære, end man gør sig begreb om i et eurocentrisk perspektiv.

Flere modersmål – ingen moder

Joseph blev født i Kigali i Rwanda i 1986. Hans far var politiker, og hans mor arbejdede i Kenya, hvor Joseph kom i *engelsk* børnehave og også tog nogle gloser til sig på *swahili*, men da han var fem år gammel, tog hans mor ham med tilbage til Kigali. Pga. farens politiske liv måtte Joseph og hans søskende ikke om-

gås andre børn, men de havde en hushjælp, som talte sproget *kinyarwanda*. Desuden kom der venner på besøg, som talte *fransk*.

Kort efter skal Josephs mor være blevet myrdet af faderens familie, fordi hun var tutsi, og et halvt år senere hævnedes hendes familie sig på Josephs far og søskende. Joseph var den eneste overlevende og flygtede over til sin onkel i byen Gisenyi på grænsen til DR Congo. Josephs onkel talte *engelsk* til ham, men ellers blev der talt *fransk* og *kinyarwanda* i huset. Mange af husets gæster talte *runyankole*, som ligner *kinyarwanda*, så også det lærte Joseph lidt af og begyndte at tale med sin onkel.

Som niårig blev Joseph konfronteret af soldater fra Rwandas Patriotiske Front, som talte *kinyarwanda*, men han svarede på *runyankole*, fordi han ikke var stærk i *kinyarwanda*. Det fik soldaterne til at tro, at han var børnesoldat fra en fjendtlig gruppering,

Illustration: Rasmus Damsgaard

så de tog ham med tilbage til onklens hus og henrettede onklen. Joseph kom i et børnefængsel, hvor vagterne talte *kinyarwanda*, så han blev bedre til det igen, men fordi han talte *runyankole*, troede også hans cellekammerat, der var nogle år ældre, at han var fjendtlig infiltrator, og torterede og voldtog ham gennem længere tid.

På flugt

Efter fire år kom en kvinde, som Joseph svagt erindrede som sin moster, og besøgte ham i fængslet. En vagt lod ham undslippe, og mosteren tog Joseph med på et fly til London, hvor hun efterlod ham. Da han kom i kontakt med de britiske immigrationsmyndigheder, fastslog en lægeundersøgelse først, at han måtte være 18 år gammel, selvom han var 14, og under afhøringen blev han spurgt til »his mother tongue«, hvilket han forstod som *sin moders tunge-mål* og svarede »kinyarwanda«. Der blev tilkaldt en tolk, selvom han understregede, at han bedre kunne tale engelsk. Tolken talte imidlertid også *runyankole*, som afhøringen derfor fortsatte på.

Josephs asylansøgning blev først afvist i 2001, men sagen blev genåbnet to år senere pga. flere løse ender. I anden ombæring blev han bedt om at skrive tallene fra 1 til 10 på *kinyarwanda* på trods af, at han var analfabet, men fik alligevel griflet noget ned på en blanding af *kinyarwanda* og *runyankole*. På denne baggrund blev asylansøgningen igen afvist. Myndighederne konkluderede, at Joseph var fra Uganda, og sendte ham »hjem« til et land, han aldrig havde været i. At han kunne *engelsk* og *runyankole*, talte ifølge de britiske myndigheder for tilknytning til Uganda, mens manglende kundskaber i *fransk* og *kinyarwanda* talte imod hans tilknytning til Rwanda.

Hvad der syntes at være en helt usædvanlig historie for de britiske myndigheder, som antager, at alle børn har lært at skrive, og at der er en stabil sammenhæng mellem nation og sprog, var slet ikke så usædvanligt i Rwanda. Josephs forældre har formentlig tidligere levet i eksil, hvor de har talt *engelsk*, og der har gennem det meste af det 20. århundrede været en indviklet historie og migration mellem Kenya, Ugan-

da, Rwanda og DR Congo, hvorfor mange i Rwanda taler flydende *runyankole*.

Selv den smule *kinyarwanda*, Joseph kunne, undgik han at bruge, siden han flygtede fra Rwanda. Han forbinder kun sproget med de traumatiserende oplevelser, han har haft med soldater, fængselsbetjente og sin grusomme medindsatte, og han udtalte under en af afhøringerne i London, at han ville ønske, at han aldrig havde lært det sprog.

Grund til selvransagelse

Joseph bruger selv termen *ki-nyankole* for sit sprog, som de britiske myndigheder vælger at referere til som *ru-nyankole*, da denne term er mere udbredt. Det er meget afgørende for Josephs troværdighed, fordi forstavelen *ki-* indikerer, at man ikke er indfødt, men taler et *lingua franca*, mens forstavelen *ru-* indikerer, at man er indfødt taler af nationalsproget (her i Uganda).

Det er nemt blot at pege fingre ad sagsbehandlingen hos de britiske immigrationsmyndigheder, men som Jan Blommaert, professor i lingvistisk antropologi ved Tilburg Universitet i Belgien, påpegede i sin undersøgelse af sagsforløbet, så sker den slags justitsmord også andre steder end i asylsager. Hvad den i virkeligheden udstiller, er vores antagelser om, at omstændighederne i resten af verden ligner vores eget meget stabile forhold mellem nationer og nationalsprog. Disse antagelser er så stærke, at vi ikke betvivler dem, når vi tror, at sprogkundskaber udgør et tilstrækkeligt grundlag for at afgøre folks tilhørsforhold. ■

Sproganalyse til fastlæggelse af tilhørsforhold kaldes LADO (*Language analysis for the determination of origin*) og er omdiskuteret.

Artiklen er baseret på afdøde Jan Blommaerts forskningsartikel *Language, Asylum, and the National Order* i *Current Anthropology* (50:4), august 2009.

Skuld gammel venskab rejn forgo

Michael Bach Ipsen

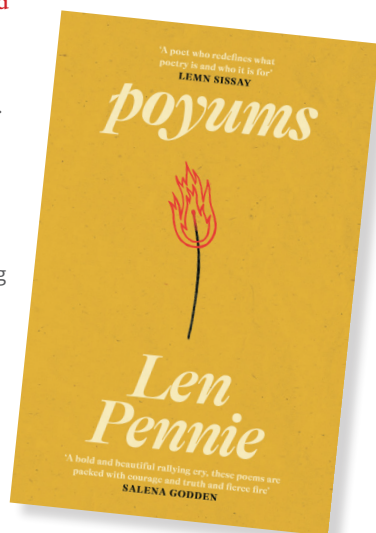
Det siges, at de gamle vestjyske og skotske fiskere kunne forstå hinanden, hvis de talte langsomt, og der er mange tegn på, at de to sprog befinder sig på et kontinuum mellem nordisk og engelsk.

I over 300 år har Skotland været underlagt det britiske imperium, som enten brandbeskattede skotsk kultur (når det gjaldt whisky) eller forsøgte at udrydde den. Det har især ramt dialekten/sproget *Scots* – ikke at forveksle med gælisk – som man fik tæv for at tale i skolen, og som mange ikke længere bruger, fordi det blev forbundet med manglende dannelse.

I digtsamlingen *Poyums* er det harme over undertrykkelsen af skotsk såvel som af kvinder gennem tiden og indignation over selvoplevet partnervold, der mobiliserer den skotske lingvist og klummeskribent Len Pennie. Skotsk er kendt for at blive talt lige ud af sækkepiben, og der skal advares om voldsomme passager; men poesi skal jo rykke ved folk. Lad os se nærmere på nogle vers om sproget:

Auld Scotland wants nae linguaphobes
Wae a hatefu heid;
But, if ye wish her gratefu' prayer,
Follae ma leid

Len Pennie: *Poyums*.
Edinburgh:
Canongate, 2024.
ISBN 978-1-80530-
138-7. 116 sider.
150 kr.
Fås også som lydbog
indtalt på skotsk af
forfatteren selv.

@misspunnypennie på Instagram: Ordet *dook* på skotsk betyder 'dukkert'.

Scots word of the day

Under @misspunnypennie på Instagram har Len Pennie i nu tre år dagligt præsenteret et skotsk ord, forklaret det på engelsk og brugt det i en sætning. Bemærkelsesværdigt er det, at en ikke uvæsentlig del af dem er langt mere transparente for os, der kan dansk, end for dem, der har engelsk som modersmål. ■

Len Pennie med sin digtsamling *Poyums* om at lære et nyt sprog: »Det er godt at begynde forfra.«

A'm no *havin children*, A'm gonnæ hæ weans,*
wæ a prood ancient language crammed in their wee brains;
an whenever life tells them their *English is bad*,
A'll tell them the hassles that their mammy had,
an A'll say ma maw's words till the day that A'm deid:
Ye'll be awright, hen, ye've a guid Scots tongue in yer heid.

*) *wee ones* = 'små'

Fair fa your honest, sonsie face,
wha hinks æ Scots as a disgrace!
A leid that's meant fur lesser hings,
No there tae lairn:
A leid well-kent by mony fowl
That does nae hairm.

(...)

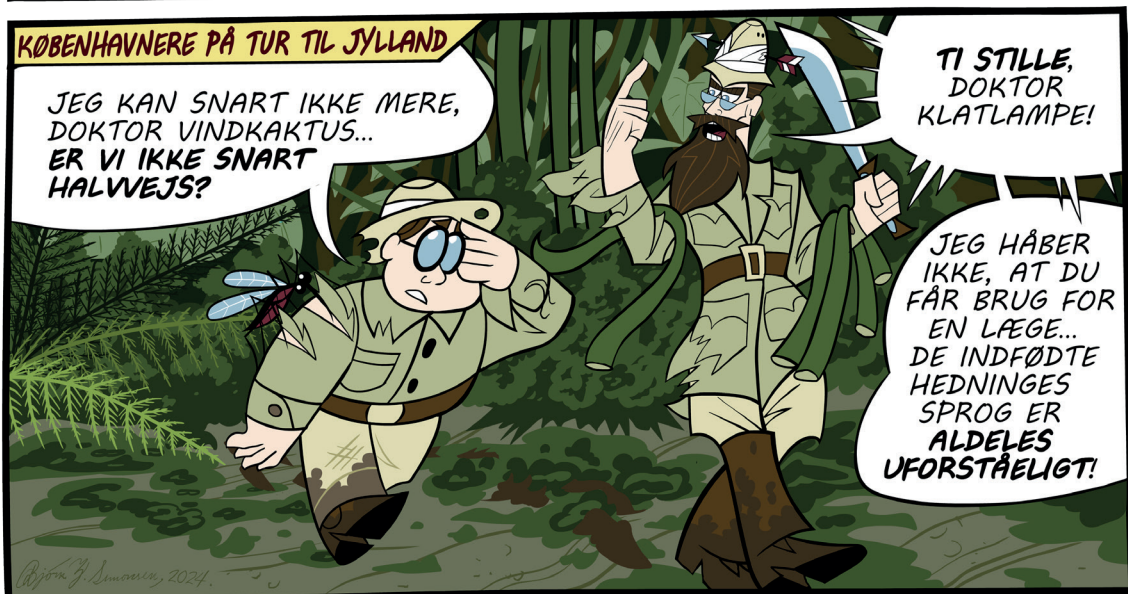
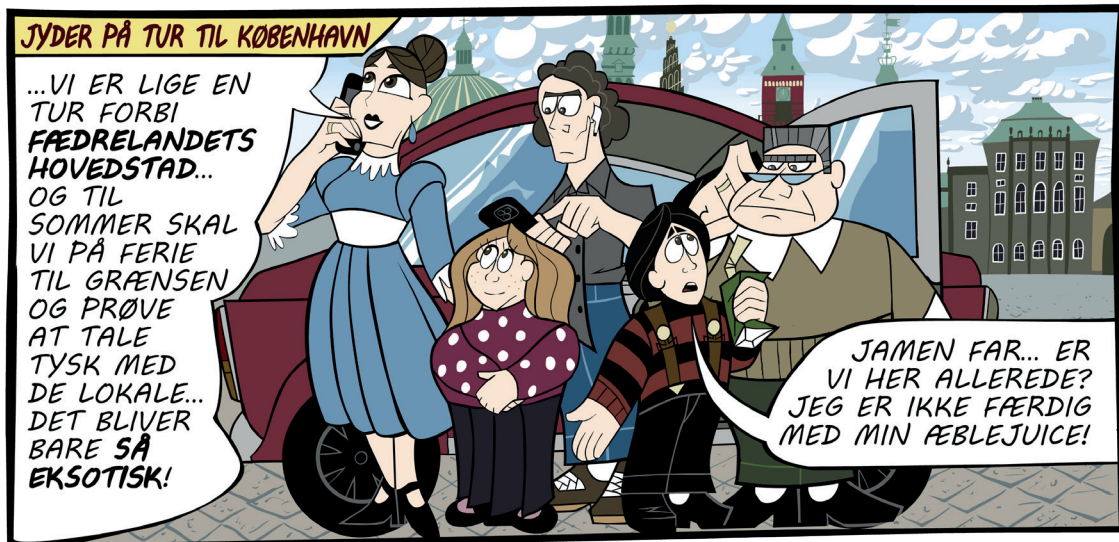
Then, word fur word, Scots willnae dee:
Ma time and tongue aw A can gie,
And gie it aw A will until ma final breath.
Oor poyums will be said by bairns.

Eksempler, som ligner dansk

Skotsk (engelsk)	Dansk
bairn (child)	<i>barn</i>
blashie	<i>blæsende/regnfuld</i>
blue een (black eyes)	<i>blå øjne (efter tæv)</i>
clap/klap (pet)	<i>klappe (et dyr)</i>
cleid/claes (clothe(s))	<i>tøj ~ klæde(r)</i>
doo /du:/	<i>due</i>
dook (dip)	<i>dukkert</i>
flesher	<i>slagter (jf. flæsk)</i>
flit (move home)	<i>flytte</i>
forjaiskit	<i>udkørt ~ forjasket</i>
greet (cry)	<i>græde</i>
het (heated)	<i>bedt/opbedet</i>

Skotsk (engelsk)	Dansk
keek (peep)	<i>kigge</i>
ken (know)	<i>kende/vide</i>
lairn (teach)	<i>lære (også fra sig)</i>
leid (lead/language)	<i>sprog</i>
nowt (cattle)	<i>kvæg ~ nød (jf. nødbus = 'kostald' og sv. nötkött = 'oksekød')</i>
scrieve (write)	<i>skrive</i>
skaithe (harm)	<i>(gøre) skade</i>
sorras	<i>bekymringer ~ sorger</i>
strand (beach)	<i>strand</i>
taigle (hinder)	<i>tøjle</i>
teem (empty)	<i>tømme</i>
telt (told)	<i>fortalt</i>

Sprogrødderne

DET ASYMMETRISKE INDBYRDES FORSTÅELIGHEDSFORHOLD

Bjørn Z. Simonsen